

YERLEŞME VE DEVLETLEŞME SÜRECİNDE SELÇUKLU TÜRKİYE'Sİ

KONU 1: TÜRKLERDEN ÖNCE ANADOLU'NUN DURUMU VE İLK TÜRK AKINLARI

TÜRKLERDEN ÖNCE ANADOLU'NUN DURUMU

Anadolu,

- Türkler tarafından fethinden önce Bizans-Sasani savaşların nedeniyle harap bir haldedir.
- Can ve mal güvenliği nedeniyle halk şehirlere göç etmiştir.
- Doğu Anadolu'da nüfus büyük ölçüde azalmıştır.
- Bu dönemde Anadolu'da, büyük çoğunluğu Rumlar olmak üzere Ermeniler ve Süryaniler yaşamaktadır.
- Bizans'ın otoritesini büyük ölçüde kaybetmesinden yararlanan Ermeniler ve Gürcüler, Bizans'a bağlı olarak doğu'da kendi prensliklerini kurmuşlardır.
- Anadolu'nun bu durumu yurt arayışı içinde olan Oğuz Türkleri için oldukça elverişli bir ortam oluşturmaktaydı.

ANADOLU'YA İLK TÜRK AKINLARI

- Anadolu'ya ilk Türk akınlarını MS 4. yy.da Hunlar başlatmışlardır. Hunların bir kolu Balkanlara doğru ilerlerken bir kolu Kayseri üzerinden Suriye'ye inmiş, daha sonra Kafkaslar üzerinden ülkelerine geri dönmüşlerdir.
- 6. yy.da Sabirler (Sabarlar), Ankara, Konya ve Kayseri yakınlarına kadar girmişlerdir.
- Anadolu'ya ilk Müslüman-Türk akınları ise Abbasiler tarafından [Avasım](#) illerine yerleştirilen Türk komutanlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

NOT: İlk Türk akınları, Anadolu'ya yerleşmek amacı taşımayıp daha çok keşif hareketleri niteliği taşımaktadır. Yurt edinme amaçlı akınlar Oğuz Türkleri ile başlamıştır.

SELÇUKLU AKINLARI

Anadolu'nun fethi için yapılan Selçuklu akınları;

- [Çağrı Bey](#)'le başlamış, (Keşif seferi)
- Tuğrul Bey döneminde kardeşi İbrahim Yinal ve Selçuklu prenslerinden Kutalmış isimli komutanlar aracılığı ile sistemli bir şekilde sürdürülmüş,(Pasinler)
- [1071 Malazgirt Zaferi](#) ile perçinlenmiştir.

Malazgirt Zaferi ile:

- Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. • Türkler "yurt edinmek amacı" ile kitleler halinde Anadolu'ya gelmeye başlamışlardır.
- Bu zafer Türkiye Tarihinin başlangıcı kabul edilmiştir.

DİKKAT: Bazı batılı tarihçiler, Anadolu'ya "Güneşin battığı yer" bazıları ise "Turkia" veya "Küçük Asya", İslam yazarları ise "Memalik-i Rum" veya "İklim-i Rum" (Roma Ülkesi) anlamında isimlerini vermişlerdir.

KONU 2: ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK BEYLİKLERİ

TÜRKİYE TARİHİ

Türkiye Tarihi, Oğuz Türklerinin 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra yurt edinmek amacı ile Anadolu'ya gelişlerinden günümüze kadar süren Türklerin tarihidir. Türkiye Tarihi bir bütün olmakla beraber 5 dönemde incelenmiştir.

- BEYLİKLER DÖNEMİ
- TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ DÖNEMİ
- II. BEYLİKLER DÖNEMİ
- OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİ
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİ

İLK TÜRK BEYLİKLERİ DÖNEMİ

- Büyük Selçuklu Sultanları Alparslan ve Melikşah Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun fethi ile doğrudan uğraşmamışlar, Anadolu'nun fethi görevini Selçuklu prenslerine ve komutanlarına bırakmışlardır.
- Fethettikleri toprakları fethedenlerin yönetimine vermeleri sonucu Anadolu'da Büyük Selçuklu Sultanlığı'na bağlı "İlk Büyük Türk Beylikleri'nin" kurulmasına yol açmıştır.

DANIŞMENTLİLER (1080-1178)

- Danişmentoğlu Ahmet Gazi tarafından merkezi Sivas olmak üzere Orta Anadolu'da kurulmuştur.
- Bizanslılarla, Haçlılarla ve Ermenilerle savaşmışlar, sınırlarını Fırat'tan Sakarya'ya kadar genişletmişlerdir.
- Taht sorunları yüzünden Sivas, Malatya ve Kayseri kollarına ayrılmışlardır.
- Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan üç kolu da ele geçirerek Danişmentlilere son vermiştir.

NOT: Danişmentliler, Türkiye Selçuklu Devleti'ne katılan ilk Türk Beyliğidir.

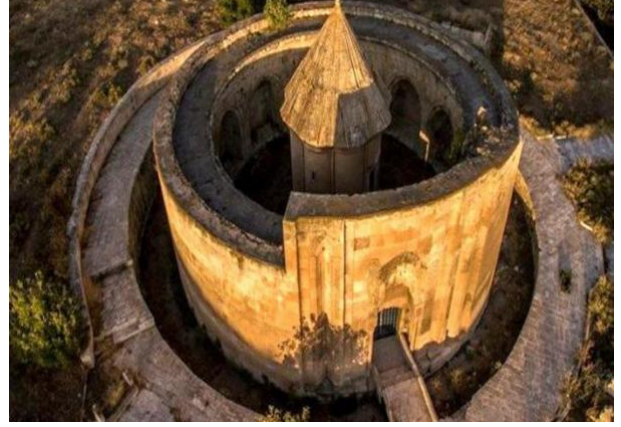
NOT: Danişmentname Destanı Battal Gazi'nin torunlarından Danişmentli Ahmet Gazi ile beylerinin Bizans'a karşı kahramanlıklarını anlatan eserdir.

NOT: Tokat'ın Niksar ilçesinde Yağibasana Medresesi, Kayseri Ulu Cami, Melikgazi Türbesi ünlü eserleri arasındadır.

DİKKAT: YAĞIBASAN MEDRESESİ, Türkiye'de inşa edilen ilk medresedir.

SALTUKLULAR (1072-1202)

- Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'da kurulan ilk Türk Beyliğidir.
- Alparslan'ın komutanlarından Emir Kasım Saltık tarafından kurulmuştur.
- Merkezleri Erzurum'dur.
- Haçlılara karşı savaştıkları gibi Gürcülerle de savaşmışlardır.
- Türkiye Selçuklu Sultanı Rükneddin Süleyman Şah Gürcistan seferi dönüşünde Erzurum ve yörelerini ele geçirerek beyliğe son vermiştir.
- Kale Cami, Tepsi Minare, Üç Kümbetler, Mama Hatun Türbesi Saltuklulardan günümüze kalan önemli eserlerdir.

MENGÜCEKLER (1072-1228)

Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası

- Türkiye Selçuklu Sultanı I. Aleaddin Keykubat 1228'de Beyliğe son vermiştir.

DİKKAT: Mengücekler, Türkiye Selçuklularına bağlanan son Türk Beyliğidir. Beyliğin alınması ile Türkiye Selçukluları döneminde Anadolu Türk birliği ilk kez tam olarak sağlanmıştır.

- Moğol istilası ve depremler yüzünden eserlerinin birçoğu zamanımıza kadar gelememiştir. Günümüze kalan Divriği'de ki Darüşşifa ile birlikte Külliye olarak yaptırılan Ulu Camii oldukça önemlidir.

DARÜŞŞİFA: "ŞİFAKAPISI" günümüzde hastane

KÜLLİYE: Bir cami çevresinde birden çok hayır kurumunun yer aldığı hayır kurumlarıdır. Aynı avlu çevresinde medrese, imarethane, darüşşifa v.b hizmetler verilir.

ARTUKLAR (1072-1202)

- Anadolu'nun fethi ile görevlendirilen Artuk Beyin oğulları Sökmen ve İl Gazi tarafından Güneydoğu Anadolu'da kurulmuştur.
- Sökmen tarafından Diyarbakır yörelerinde Hasan Keyf (Hısn-ı Keyfa), İlgazi tarafından Mardin'de kurulan Mardin ve Mardin Artukluları tarafından

kurulan Harput Artukluları olmak üzere 3 kol halinde yaşamışlardır.

- Başta Malabadi Köprüsü olmak üzere Mardin Hatuniye Medresesi, Mardin Ulu Cami, Diyarbakır Artuklu Sarayı, Semanin, Şehidiye Medreseleri oldukça önemlidir.

ÇAKA BEYLİĞİ (1081-1093)

- Bizanslıların esaretinden kurtularak İzmir'e gelen ilk Türk denizcisi Çaka Bey tarafından kurulmuştur.
- İstanbul'da iken öğrendiği denizcilik sayesinde güçlü bir donanma kuran Çaka Bey Midilli, Sakız, Sisam ve Rodos adalarını almış Bizans ve Haçlılara karşı başarılı deniz savaşları yapmıştır.
- İstanbul'u almak amacı ile damadı Türkiye Selçuklu Sultan'ı I. Kılıçaslan ve Peçenekler ile güç birliği yapmışsa da bunu öğrenen Bizanslıların entrikaları sonucu I. Kılıçaslan tarafından öldürülmüştür.
- Çaka Bey'in ölümü üzerine İzmir ve yöresini ele geçiren Bizanslılar bu beyliğe son vermişlerdir.

DiĞER TÜRK BEYLİKLERİ

BEYLİĞİN ADI	KURUCUSU	KURULDUĞU YER
Sökmenliler	Sökmen bey	Van-Ahlat
İnaloğulları	Sadr bey	Diyarbakır
Çubukoğulları	Çubuk bey	Harput ve yöresi
Dilmaçoğulları	Mehmet bey	Bitlis ve yöresi
İnançoğulları	Mehmet bey	Denizli-Ladik
Tanrıvermişoğulları	Tanrıvermiş	Efes ve yöresi

İLK TÜRK BEYLİKLERİNİN TÜRK TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

- Anadolu'nun fethini gerçekleştirdiler.
- Gerek fetihlerle, gerekse yaptıkları imar faaliyetleri ile Anadolu'nun Türkleşmesini sağladılar.
- Türk-İslam dünyasını Bizans, Ermeni, Gürcü ve Haçlılara karşı korudular.
- Anadolu'daki yerlere Türkçe adlar verdiler.
- Anadolu'ya cami, kervansaray, han, hamam, külliye v.b pek çok yapı armağan ettiler. (İmar faaliyetinde bulundular.) Böylece Anadolu'yu mamur hale getirdiler.

KONU 3: TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ TARİHİNİ ÜÇ BÖLÜME AYIRARAK İNCELEYEBİLİRİZ.

- **KURULUŞ DÖNEMİ**
---- HAÇLI SEFERLERİ
- **YÜKSELME DÖNEMİ**
---- KÖSEDAĞ SAVAŞI VE MOĞOLLAR
- **DAĞILMA VE YIKILIŞ DEVRİ**

KURULUŞ DÖNEMİ

• Anadolu Fatihi olarak tarihe geçen Kutalmış oğlu Süleyman Şah tarafından başkent İznik olmak üzere kurulmuştur.

• Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah 1077 de Süleyman Şah'a hükümdarlık unvanı veren bir de ferman göndermiştir.

• Ayrıca Abbasi halifesi de gönderdiği "menşur" ile Süleyman Şah'ın hükümdarlığını onaylamıştır.

- Süleyman Şah'ın güney Anadolu'da yaptığı fetihler Suriye Selçuklu Sultanı Tutuş ile aralarının açılmasına ve savaşmalarına neden olmuştur. Süleyman Şah bu savaşta yenilmiş ve ölmüştür.
- Mezarı Suriye'de ki "Caber Kalesi'nde Türk Mezarı" olarak tanınmaktadır.

DİKKAT: Suriye sınırları içindeki Caber Kalesi Lozan antlaşmasında Türk toprağı sayılmış, Türk askeri tarafından korunmuştur. Ancak son dönemdeki gelişmeler nedeniyle Türk askerinin güvenliği gerekçesiyle Türbe Türkiye sınırları içerisine taşınmış ve kale boşaltılmıştır.

- Süleyman Şahın ölümünün ardından Selçuklu tahtına I. Kılıçaslan geçmiştir.
- Onun döneminde Haçlı Seferleri başlamıştır. Kılıçaslan 1. Seferin ilk dalgasına karşı bir savaş yapmış galip gelse de ağır kayıplar vermiştir. Bundan sonra taktik değiştirerek Haçlı ordularının karşısına doğrudan çıkmamış, pusu ve yıpratma saldırı ile zarar vermeye çalışmıştır. (Örneğin ilk sefere katılan haçlı ordusu 600 bin iken Kudüs'e ulaşabilenlerin sayısı 50 bin olmuştur.)

NOT: Bu süreçte Başkent İznik'ten Konya'ya taşınmıştır.

DİKKAT: HAÇLI SEFERLERİ 5. KONUDA AYRINTILARI İLE İŞLENMİŞTİR.

YÜKSELME DÖNEMİ:

- **II. Kılıçaslan dönemi:**

• **Miryakefalon Savaşı (1176):** Haçlı Seferleri'nin Türkler üzerindeki etkisinden yararlanmak amacı ile Türkleri, Anadolu'dan tamamen atmak

isteyen Bizanslıları Miryakefalon (Sandıklı - Çivril yöresinde) Savaşı'nda ağır bir yenilgiye uğratmıştır.

Bu zafer;

- Bizanslıların, Türkleri Anadolu'dan atma umutları son bulmuş,
- Türkler kesin olarak Anadolu'ya yerleşmişlerdir,
- Bizanslılar, bundan sonra ellerindeki toprakları koruyabilmek için tamamen savunmaya geçmişlerdir,
- Bu savaş Türk dünyası için YURT TUTAN savaştır.
- III. Haçlı Seferi'nin yapılma nedenlerinden biri olmuştur

NOT: Bu zaferden sonra Avrupalılar, Anadolu'ya "TÜRKİYE / Türk Yurdu" demişlerdir.

I. Gıyaseddin keyhüsrev dönemi:

- Trabzon İmparatorluğu'ndan Samsun yörelerini alarak Karadeniz ticaretini güvence altına almıştır,
- İznik Rum İmparatorluğu'ndan Antalya'yı almış ve denizciliğe yönelmiş,
- Venediklilerle ilk uluslar arası ticaret antlaşmasını imzalamıştır.

I. Alaeddin Keykubat dönemi;

- Anadolu Selçuklularının her bakımdan en parlak dönemi olmuştur.
- Bugünkü Alanya'yı (Kalonoros - Alaiye) fethetmiş, tersane yaptırarak denizciliğe önem vermiştir.
- Kırım'daki "Suğdak"ı ele geçirerek İpek Yolu'nun Karadeniz'e açılan önemli kapısına sahip olmuş, Kıpçak Beylerini ve Rus Knezlerini egemenliği altına almıştır.

Yassı Çemen Savaşı (1230):

- Moğolların (İlhanlıların) önünden çekilerek Doğu Anadolu'ya gelen Harzemşahların Selçuklularla anlaşma yerine "Ahlat"ı almak istemeleri, I. Alaeddin Eyyubilerle anlaşarak Harzemşahları Yassı Çemen Savaşı'nda ağır bir yenilgiye uğratmışlardır.

Bu savaşın sonucunda:

- Harzemşahlar tarih sahnesinden tamamen silindi.
- Moğollar ile Türkiye Selçuklu Devleti komşu oldu.
- Moğol tehdidi öncesi Selçuklu devleti kan kaybetti.
- Yassı Çemen Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Celalettin Harzemşah'ın ölümü (1231) üzerine Harzemşahlar Devleti'nin yıkılmıştır.

NOT: Alaeddin Keykubat Siyasi dehası ile kendi döneminde Moğolların Anadolu'ya girişlerini önlemiştir.

DAĞILMA ve YIKILIŞ DEVRİ

6. KONU, MOĞOLLAR ANADOLU'DA KONUSU İÇERİSİNDE İŞLENECEKTİR.

KONU 4: ANADOLU'DA DEVLETLEŞME SÜRECİ

A) BOY BİRLİĞİNDEN DEVLETLEŞMEYE

- Türk toplumunun temelinde OGUŞ (Aile) adı verilen çekirdek aile vardır.
- Oguşların birleşmesi ile URUG (Sülale),
- Urugların birleşmesi ile BOY (Soy),
- Boyların birleşmesi ile BODUN (Millet),
- Bodunların birleşmesi ile İL (Devlet) ortaya çıkar.

Bu yapıda en önemli birim Boydur.

- Çünkü Türkler boylar halinde yaşarlar.
- Boylar halinde yaşantı Konar-göçer hayatın mecburi bir sonucudur.

- Boy yaşantısı Türklere hem kolay yer değiştirme imkânı sunmuştur, hem de güvenlik sağlamıştır.
- Boylar; Beyi, Toyu, Alp teşkilatı sayesinde son derece organize bir yapıya sahiptir.

Bu yaşantının Türkler hem olumlu, hem de olumsuz etkileri olmuştur.

OLUMLU SONUÇ:

- Devlet yıkılsa bile boy teşkilatı varlığını korur. Böylece yeni bir devlet kurmak nispeten daha kolaydır.

Bu sayede:

- Yıkılan bir Türk devletinin hemen arkasından yenisi kurulabilmiştir
- Böylece Türkler tarih sahnesinden hiç silinmemiştir.
- Türkler bu özelliği sayesinde teşkilatçı bir millet olarak kabul edilir.

OLUMSUZ SONUÇ:

- Boyların yarı bağımsız bir karakteri vardır. Bu yapı bazen devleti sıkıntıya sokabilir. Devletin zayıflamasına ya da yıkılmasına neden olabilir.

DİKKAT 1: Boylar halinde yaşantı Türk Devletlerinin federatif özellik göstermesinin bir başka sebebidir.

B) TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ KÜLTÜR VE

UYGARLIĞI DEVLET YÖNETİMİ VE ORDU

1. HÜKÜMDAR

- Eski Türk Devletleri'nin devlet ve egemenlik anlayışının İslamiyet'i kabul ettikten sonra kurdukları Türk – İslam devletlerde de aynen devam etmiştir.

Dolayısıyla;

- Hükümdarların, Tanrısal haklara sahip olduğu anlayışı (Kut anlayışı) İslamiyet'in kabulünden sonra kurulan devletlerde de devam eder.
- Devlet, "hükümdar ailesinin ortak malıdır." anlayışı devam etmiştir.
- Hükümdar ailesinin (Hanedan) erkek üyelerinin her birinin tahta geçme hakkına sahiptir.

Bu durum;

- Bir yandan güçlü kişilerin tahta çıkmasını sağlar.
- Diğer yandan da taht sorunları yüzünden devletin parçalanmasına veya yıkılmasına ortam hazırlar.

DİKKAT 1: Türklerdeki bu veraset (Kalıtım) anlayışı Türk devletlerinin en zayıf noktasıdır.

DİKKAT 2: Türklerdeki veraset anlayışı DÜZENSİZDİR.

DİKKAT 3: Ayrıca Türk devletlerinin federatif olma sebeplerinden biridir.

Hükümdar unvanları:

- Hükümdarlar Orta Asya'dan getirdikleri Han, Hakan, Kağan gibi unvanların yanında İran-İslam geleneğinde kullanılan başta Sultan olmak üzere Padişah, Şah gibi unvanlarda kullanmaya başlamışlardır.
- Ayrıca Türkiye Selçuklu Devleti'nde İran kültürünün etkisi ile Keykubat, Keykavus, Keyhüsrev gibi Farsça unvanların kullanımının arttığını görüyoruz.

Şehzadelerin yetiştirilmesi:

- Hanedana mensup olup eyaletlere yönetici olarak atanan şehzadelere melik denilmiştir.
- Melikler, Atabey denilen devletin güvendiği deneyimli kişiler gözetiminde deneyim kazanmaları için Büyük Sultana bağlı olarak ülke yönetiminde yer alırlardı.
- Meliklerin kendi adlarına para bastırmaları, yabancı devletlerle antlaşma yapmaları yasaklanmıştı.

DİKKAT: Ancak melikler iç işlerinde serbest hareket ederler. Dolayısıyla bu durumda federatif yönetimin bir başka sebebidir.

Hükümdarlık alametleri:

- Tıpkı unvanlarda olduğu gibi Orta Asya'dan gelenlerin yanına bu dönemde Hutbe okutmak, Para bastırmak, Tuğra eklenmiştir.

2. MERKEZ TEŞKİLATI (HÜKÜMET)

- Türklerde Orta Asya'dan getirdikleri bir toplantı geleneği (Kurultay) olmakla birlikte devlet teşkilatı konusunda İRAN-İSLAM geleneğinin etkisi olmuş, Türklerin hayatına Başta DİVAN teşkilatı olmak üzere pek çok yapı girmiştir.

Divan Örgütü: Türk – İslam Devletleri'nde devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı organa Divan denirdi. Günümüzdeki Bakanlar Kurulu (hükümet)'nun görevlerini yaparlardı.

DİKKAT: Divan kararlarında son söz hükümdara aitti. Bu nedenle divan hükümdarların “Danışma Meclisi” olarak nitelendirilmiştir.

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİNDEKİ DİVANLAR

DİVAN-I SALTANAT: Büyük Selçuklular da, Vezir-i Azam'ın başkanlığında toplanan divana “Divan-ı Saltanat (Büyük Divan)” denirdi. Divan-ı Saltanat'a bağlı olarak görev yapan divanlar da bulunmaktaydı.

DİVAN-I İSTİFA: Maliye işlerine bakardı. Başkanına müstevfi denirdi.

DİVAN-I TUĞRA (DİVAN-I İNŞA): Devletin iç ve dış yazışmalarını yürüten divandır. Ferman ve beratlarla hükümdarın tuğrasını çekerdi. Başkanına Tuğrai denirdi. **DİVAN-I ARZ:** Askerlik işlerine bakan divandır.

DİVAN-I İŞRAF: Mali ve İdari işleri teftiş eden divandır. Başkanına müşrif denirdi.

DİVAN-I MEZALİM: Hükümdarın başkanlık ettiği yüksek örfi mahkemedir. Daha ayrıntılı bilgiyi hukuk sisteminden bahsederken vereceğiz.

NİYANET-İ SALTANAT: Hükümdar yokken onun yerine vekâlet eden Divandır. Başkanına Naip denirdi.

3. SARAY TEŞKİLATI

- Türk-İslam Kültüründeki en temel değişikliklerden birisi de Türklerin yerleşik yaşama geçmesidir. Bu pek çok konuda değişikliğe neden olmuştur.
- Bunlardan birisi de daha önceki Türk devletlerinde olmayan İran-İslam geleneği ile Türklerin hayatına giren SARAY olgusudur.
- Saray, sultan ve ailesi ile birlikte bazı görevlilerin yaşadığı yerdir.
- Aynı zamanda devlet yönetim merkezidir.

DİKKAT: Saray hizmetleri önceleri Oğuz geleneğine göre yapılırken daha sonra İslami bir nitelik kazanmıştır. Ayrıca Bu dönüşüm pek çok konuda kendisini gösterir.

4. TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİNİN ORDU TEŞKİLATI

HASSA ASKERLERİ: Doğrudan sultana bağlı özel birliklerdir. Her an savaşa hazır, iyi eğitilmiş askerlerden oluşan bu birlikler hizmetleri karşılığında devlet hazinesinden maaş alırlardı.

DİKKAT: Büyük Selçuklu Devleti'nde bu askerler İkta geliri ile geçiniyorlardı.

İKTA ASKERLERİ: Devlet adamları ve askerlerin kendilerine ikta olarak verilen topraklardan elde ettikleri gelire besledikleri askerlerdir.

TÜRKMENLER: Başlangıçta Selçuklu ordusunun asıl unsurları iken daha sonra sınırlara yerleştirilen, (UÇ BEYLİĞİ) savaş zamanlarında orduya katılan boy askerleri (ALPLER)

EYALET ASKERLERİ: Melik ve eyalet valilerinin kontrolündeki askerlerdir.

YARDIMCI KUVVETLER: Selçuklulara bağlı devlet ve beyliklerin savaş zamanında gönderdiği birlikler.

DİKKAT: İkta askerleri ve sistemi de Osmanlı Devleti'nde Tımar sistemi olarak karşımıza çıkar.

SOSYAL HAYAT

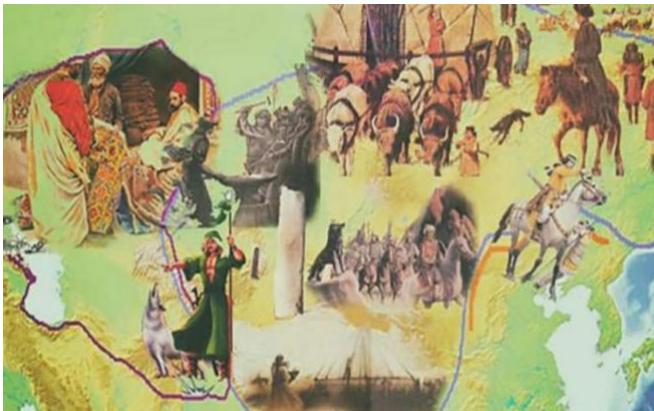
- Türkler, Anadolu'yu fethettikten, özellikle haclı seferlerinin etkisinden kurtulduktan sonra Anadolu'nun dört bir köşesinde İmar faaliyetleri başladı.
- Türkiye Selçuklu Devleti egemen olduğu topraklarda Han, hamam, kervansaray, medrese, darüşşifa, Külliye, Kümbet, İmarethane gibi pek çok eserle donattılar.
- Türkiye Selçuklularında Sosyal tabakalaşma yoktu. Devletin resmi tasnifine göre halk üç gruba ayrılırdı:

a. şehirliler: şehirlerde yaşayıp, ticaret ve zanaatla uğraşanlar

b. Köyüler: köylerde yaşayan ve temel geçim kaynağı tarım olanlar.

c. Konar-göçerler: Henüz yerleşik yaşama geçmeyen, temel geçim kaynağı hayvancılık olanlar.

EKONOMİK HAYAT

• Türkiye Selçuklu Devletinde artık başlıca geçim kaynağı tarımdır.

• Türkiye Selçuklu Devletinde torağın artık çok daha farklı bir anlamı vardır.

• Geldikleri bu coğrafyada yerleşik yaşama geçen Türklerin başlıca geçim kaynakları da tarım olmuştur.

Selçuklularda ülke toprakları dört bölüme ayrılırdı:

1. Has arazi: Bu topraklar ve bunlardan elde edilen vergiler sultana, ailesine ve yakınlarına verilirdi.

2. İkta arazi: Meliklere, emirlere, komutanlara hizmetleri karşılığı verilen arazilerdir. İkta sahiplerine maaş verilmezdi. İkta arazileri işleyen köylülerde topladıkları vergilerden bir bölümünü geçimleri için

ayırırlar, geri kalanı ile asker beslerlerdi. Bu topraklar devlete ait olduğundan İkta sahipleri bu toprakları satamaz, devredemez veya miras olarak bırakamazdı.

Devletin İkta Sistemi Uygulanması ile;

- Yağmacılık veya çapulculuk yapan göçebe Oğuzları yerleşik yaşama geçirerek huzur ve güvenlik sağlanmıştır.
- Hazineden para çıkarılmadan İkta ordusu adıyla büyük bir ordu elde edilmiştir.
- Toprağını 3 yıl boş bırakanların toprakları alınır bir başkasına verilir. Böylece toprağın sürekli ve verimli işlenmesi sağlanmıştır.
- İkta bölgelerinde güvenlik, taşra bölgelerinde ise otorite sağlanmıştır.
- İkta sahibi bölgelerinde oturmak zorunda olduğundan ülke asayışı de sağlanmıştır.

DİKKAT: İkta sistemi Osmanlı Devleti'nde Tımar sistemi olarak daha sistematik hale getirilmiştir. Aralarındaki en temel fark ise: İkta uygulamasında topraklar tımardeki gibi küçük bölümlere ayrılmamış, üst düzey komutanlara büyük topraklar İkta olarak verilmiştir. Bu uygulama başta hanedan üyeleri olmak üzere üst düzey komutanların elinde önemli miktarda kuvvet bulunmasına neden olur ki bu da merkezi otoriteye zarar verebilecek bir durumdur. (federatif yapıyı artırıcı bir yönü var.)

3. Mülk arazi: Kişilere ait topraklardır. Bu topraklar sahibi tarafından satılabilir, çocuklarına miras olarak bırakılabilir.

4. Vakıf arazi: Bu arazilerin gelirleri dinî ve sosyal kurumların yapılması, masraflarının karşılanması için ayrılırdı.

DİKKAT: Tarım başlasa da Türk toplumunda sınıflaşma ve kölecilik olmamıştır.

Bunun sebebi ise:

- Ülke hanedanın yani toprak devletin malıdır.
- Ayrıca İkta sisteminde köylüye ekebileceği büyüklükte toprak verilir. Yani tarımda bir işgücü ihtiyacı yoktur.

TİCARET

- Selçuklu esnafı kendi aralarında "Fütüvvet" denilen dini iktisadi bir teşkilat kurmuşlardır. Her zanaat kolu ise bir "Lonca"ya bağlıydı.

Loncalar sayesinde;

- Üretici ve tüketici korunmuş,
- Üretimin kalitesi kontrol altında tutulmuş,
- Usta-çırak ilişkisi içinde mesleğe yeni eleman yetiştirilmiştir.

DİKKAT: Anadolu, başta İpek yolu olmak üzere uluslararası ticaretin geçiş yolları üzerindedir. Türkiye Selçuklu sultanları bu yolları tekrar canlandırabilmek için;

- Alanya, Antalya, Kırım'ın Suğdak limanlarını fethettiler.
- Bu yollar üzerine Kervansaraylar inşa ettiler.
- Bu Kervansaraylarda üç güne kadar konaklamayı ücretsiz yaptılar.
- Dünyada ilk kez Tüccarların mallarına Devlet SİGORTASI uyguladılar.

Harita 1.2: Türkiye Selçuklular Dönemi'nde Anadolu'daki başlıca ticaret yolları

Türkiye Selçuklu Devletinin başlıca gelir kalemleri;

1. Müslümanlardan alınan öşür (ürün) ayrıca hayvan vergisi.
 2. Müslüman olmayanlardan alınan Haraç denilen ürün vergisi.
 3. Müslüman olmayan askerliğe el verişli erkeklerden alınan Cizye vergisi.
 4. Gümrük vergileri
 5. Ticaretten elde edilen gelirler.
 6. Savaşlardan elde edilen ganimetlerin 1/5i.
 7. Maden, orman ve tuzla gelirleri.
 8. Bağlı beylik ve devletlerden alınan vergiler.
- Toplanan bu vergiler memur maaşları ve bayındırlık işlerine harcanırdı.

BİLİM VE KÜLTÜR HAYATI

Görsel 1.15: Sultan Hanı - Aksaray

- Konya'da Mevlana Celaleddin-i Rumi 13. yüzyılda yaşamış ve ünlü Mesnevisini kaleme almıştır.
- Yine aynı dönemde Yunus Emre Türkçe tasavvufi şiirler yazmıştır.
- Türkiye Selçuklu Devleti özellikle Orta Anadolu'da pek çok eser bıraktılar. Konya, Kayseri, Aksaray, Niğde'de ki eserlerin tamamına yakını Selçuklulardan kalmıştır.
- Türkiye Selçuklu Devleti egemen olduğu topraklarda Han, hamam, kervansaray, medrese, darüşşifa, Külliye, Kümbet, İmarethane gibi pek çok eserle donattılar.

Han: Şehirlerde alt katı perakende satış yapılan dükkânlardan, üst katı konaklamak için kullanılan odalardan oluşan yapılardır.

Kervansaray: ticaret yolları üzerinde, ticaret kervanlarının, yolcuların konakladıkları mekânlardır.

Medrese: ders verilen yer. Türk-İslam ülkelerinde okul anlamına gelir.

Darüşşifa: Günümüzde hastane

NOT: Selçuklular döneminde yapılan en önemli darüşşifa "gevher nesibe darüşşifası" dır. 1205 yılında yapılan bu darüşşifa Türkiye Selçuklularının ilk Tıp okuludur. ve Erciyes Üniversitesinin temelidir.

Külliye: Bir cami çevresinde birden çok işleve sahip yapılardır. örneğin aynı avlu içerisinde Cami, medrese, Darüşşifa, İmarethane yer alır. Bu tür çok işlevli yapılara külliye denir.

Kümbet: Çatısı külah biçimli, anıt mezarlardır. (Çatısı kubbe biçiminde olduğunda Türbe denilir.)

İmarethane: yoksullara yiyecek verilen yer. Aşevi.

- Selçuklularda resim ve heykel sanatı dince yasak olduğu için fazlaca gelişmemiş **bu**ların yerine;
- Minyatür,
- Hattatlık,
- Çinicilik,
- Oymacılık gibi süsleme sanatları gelişmiştir.

KONU 5: HAÇLI SEFERLERİ VE SONUÇLARI

- Orta Çağ'da Hıristiyan dünyasının birleşerek, görünüşte Kudüs ve çevresini Müslümanların elinden almak için, gerçekte ise pek çok ekonomik ve siyasi sebeple İslam dünyasının üzerine düzenledikleri seferlerdir.

- Seferlere katılan askerler giderken kıyafetlerinin önünde, dönerken arkasında haç işareti taşımışlardır. Bu yüzden seferler "haçlı seferleri" adını

almıştır.

- Seferler 11. yüzyıl sonlarından 13. yüzyıl sonlarına kadar sürmüştür.
- Seferlere karşı en çok Türkiye Selçuklu Devleti ve Eyyubi Devleti mücadele etmiştir. Bunların yanında Anadolu beylikleri de mücadeleye katılmıştır.

HAÇLI SEFERLERİNİN SEBEPLERİ

1. EKONOMİK SEBEPLER

- Fakir durumdaki Avrupa'nın Doğu'nun zenginliklerine ulaşmak istemesi
- Önemli ticaret yollarının kontrolünün (Özellikle Baharat Yolu" Türklerin elinde olması
- Bazı Derebeylerin daha fazla toprak ve zenginlik kazanarak güçlenmek istemesi

2. DİNİ SEBEPLER

- Müslümanların elindeki kutsal toprakları (Kudüs ve çevresi) almak istemeleri
- Papa ve kilisenin seferlere katılanlar için zafer ve cennet vaat etmesi
- Katolik Papa'nın Ortodoks kilisesini kontrolü altına almak istemesi
- Kulini tarikatının çalışmaları

3. SİYASİ SEBEPLER

- Türkler karşısında zor durumda kalan Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesi
- Türklerin Anadolu, Suriye, Filistin ve Mısır'ı alarak Avrupa'yı tehdit eder duruma gelmesi

SEFERLER:

- 8 büyük sefer gerçekleşmiştir. Bunlardan ilk dördü Anadolu'dan geçmiş, diğerleri doğrudan denizden kutsal topraklara yapılmıştır.

I. Haçlı Seferi:

- Bu sefere Krallar katılmamış, Papa II. Urban, Keşiş Piyer Lermite, Şövalye Gotiye gibi din adamları ve soylular öncülük etmişlerdir.
- Haçlılar, Kudüs'te Latin Krallığı (1099) kurdukları gibi Antakya, Urfa, Trablusşam ve Yafa'da da küçük Latin Krallıkları (Kontluklar) kurmuşlardır.

DİKKAT: Başarılı olan tek seferdir. Ancak yola çıkanların sayısı 600.000 iken Kudüs'e ulaşmayı başaranların sayısı 50.000 kadardır.

II. Haçlı Seferi:

- Selçuklunun Musul Atabeyi İmadeddin Mahmut Zengi'nin Urfa Kontluğu'na son vermesi, Kudüs Krallığı'nın Türklerin baskısı altına girmesi üzerine Haçlılar, Avrupa'dan yardım istemişler.
- Başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

III. Haçlı Seferi:

• Selahaddin Eyyübi'nin Kudüs Kralını **Hittin Savaşı**'nda yenerek Kudüs'ü Haçlılardan geri alması üzerine III. Haçlı Seferi yapılmıştır.

• Bu sefere Avrupa'nın en büyük Kralları, Alman İmparatoru Frederik Barbaros kara, Fransa Kralı Filip Ogüst ve İngiliz Kralı Arslan Yürekli Rişar ise deniz yolu ile katılmışlardır.

• Başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

IV. Haçlı Seferi:

- Sefere katılanlar deniz yolu ile İstanbul'a gelmişler ve Bizans taht kavgalarına karışmışlar, şehri yağmalayarak İstanbul'da "Latin Krallığı" kurmuşlardır (1204).
- Bunun üzerine Bizans İmparatorluğu parçalanmış, Bizans hanedanı soylularından bir kol İznik'e giderek "İznik Rum İmparatorluğu'nu" (1204 - 1261), diğer bir kol ise Trabzon'a giderek "Trabzon Rum İmparatorluğu'nu" (1204 - 1461) kurmuşlardır.

DİKKAT: Bu sefer amacından sapmış, Katolik – Ortodoks çatışmasına dönmüş bir seferdir. Bu Çatışma Katolik-Ortodoks düşmanlığının temel sebebi olmuştur.

HAÇLI SEFERLERİNİN TÜRK-İSLAM DÜNYASI AÇISINDAN SONUÇLARI

- 1) Türklerin batıya ilerleyişi bir süre durmuştur, Batı Anadolu geçici bir süre kaybedilmiştir.
- 2) Türkler, (Anadolu Selçukluları, Danişment ve Artuk Beylikleri, Musul Atabeyliği, Eyyübiler ve Memlükler) Müslümanlığı haçlılara karşı başarı ile savunmuşlar, Müslümanlığın Arap Yarımadası'na çekilişini önlemişlerdir. Bu da Türklerin, İslam dünyasındaki saygınlıklarını arttırmıştır.
- 3) Anadolu, Suriye ve Filistin harap hale gelmiş, birçok insan ölmüştür.

HAÇLI SEFERLERİNİN AVRUPA VE DÜNYA TARİHİ AÇISINDAN SONUÇLARI

1. DİNİ SONUÇLARI

- Kilise ve din adamlarına duyulan güven azaldı.
- Skolâstik düşünce zayıfladı. Bu ileride Rönesans ve Reform'a zemin hazırladı.
- Katolik-Ortodoks çatışması iyice şiddetlendi.

2. SİYASİ VE SOSYAL SONUÇLARI

- Bizans bir süre için de olsa nefes aldı. Batı Anadolu'daki topraklarını geri aldı.
- İznik ve Trabzon Rum İmparatorlukları ortaya çıktı.
- Seferlere katılan derebeyleri ya hayatlarını, ya da servetlerini kaybetti. Böylece Feodalite zayıflamaya başladı.

3. EKONOMİK SONUÇLARI

- Akdeniz ticareti canlandı.
- Bu ticareti üstlenen İtalyan şehir devletleri (Venedik, Ceneviz, Floransa v.b.) zenginleşti ve güçlendi.

4. TEKNİK SONUÇLARI

- Avrupalılar Müslümanlardan KÂĞIT VE MATBAAYI öğrendi. Bu ilerde Rönesans ve Reform'a zemin hazırladı.
- Avrupalılar Müslümanlardan BARUTU öğrendiler. Bu ilerde top teknolojisi ile birleşerek Feodalite'nin çözülüşüne zemin hazırladı.
- Avrupalılar Müslümanlardan PUSULAYI öğrendiler. Bu ilerde Coğrafi Keşiflere zemin hazırladı.

KONU 6: ANADOLU'DA MOĞOL TEHLİKESİ

DİKKAT: Alaeddin Keykubat siyasi dehası ile kendi döneminde Moğolların Anadolu'ya girişlerini önlemiştir. Ancak onun Moğollara karşı ittifak kurmaya çalışırken verdiği bir yemekte zehirlenerek öldürülmesi sonun başlangıcı olmuştur. Ardından başlayan entrikalar, başta vezir Saadetdin Köpek olmak üzere bazı devlet adamlarının Türkmenlere kötü davranması devletle aralarını açmış ve Baba İshak isyanına neden olmuştur.

Baba İshak (Babailer) İsyanı (1240):

• Moğol (İlhanlı) baskısı üzerine Anadolu'ya gelen Türkmenler ekonomik sıkıntıya düşmüşlerdi. Bu durumdan yararlanan Türkmen Şeyhlerinden Baba İshak Güneydoğu Anadolu'da isyan çıkarmış, isyan güçlükle bastırılabilmiştir.

SONUÇ: Bu olay Selçuklu ordusunun yıpranmasına yol açmış, devletin güçsüzlüğü ortaya çıkmış, Anadolu kapılarına dayanan Moğolların Anadolu'ya girişlerini kolaylaştırmıştır.

KÖSEDAĞ SAVAŞI (1243):

- Moğolların (İlhanlıların) komutanı Baycu Noyan, Baba İshak Ayaklanması'nın Selçuklular üzerindeki olumsuz etkisini fırsat bilerek harekete geçmiş, Erzurum'u alarak Sivas yakınlarına kadar gelmiştir.
- Köse Dağ (Sivas'ın doğusunda Zara - Suşehri arası) denilen yerde Selçuklu ordusu yenilmiştir. Türkiye Selçukluları için bir dönüm noktası olarak nitelendirilen

Bu savaş sonunda;

a) Türkiye Selçukluları, vergi vermeyi kabul ederek Moğolların (İlhanlıların) egemenliği altına girmiş, Moğollar, Selçukluların taht sorunlarından yararlanarak istedikleri kişileri Sultan yapmışlardır,

b) Anadolu'da güvenlik ve huzur bozulmuş, ticari canlılık azalmıştır,

c) Moğol baskısı halkın batıya göçüne yol açmış, uçlarda Türk nüfusu yoğunlaşmıştır.

d) Moğolların çekilmesi üzerine Anadolu Türk Beyleri'nin bağımsız hareketleri nedeniyle "Anadolu Türk Birliği" bozulmuştur.

e) İkinci beylikler dönemi başlamıştır.

- Gıyaseddin'in ölümünden sonra başlayan taht kavgalarından yararlanan Moğollar, Anadolu üzerindeki baskılarını daha da arttırmışlardır.
- Selçuklu Vezirlerinden Muiniddin Pervane Moğollara karşı Memlûklerden yardım istemek zorunda kalmıştır.
- Memlûk Sultanı Baybars, Anadolu'ya gelerek Elbistan yörelerinde Moğolları yenmiş Kayseri'ye girmiş, ancak Anadolu'dan yardım alamadığı için Mısır'a geri dönmek zorunda kalmıştır. Bu olay Moğolların Anadolu üzerindeki baskılarını daha da artırmıştır.

- Mesut'un 1308 de ölümünden sonra tahta "Selçuklu soyundan" hiç kimse çıkarılmamıştır. Moğolların Anadolu'yu merkezden gönderdikleri valiler (Timurtaş Paşa) ile yönetmeye başlamaları ile Türkiye (Anadolu) Selçuklu Devleti 1308 de yıkılmıştır.

İKİNCİ BEYLİKLER DÖNEMİ

DİKKAT: Bu beyliklerden en güçlü olanı, Osmanlılara karşı en çok mücadele edeni Karamanoğullardır. Çünkü A.Selçuklu Devletinin başkenti çevresinde kurulmuş, kendini onun mirasçısı saymıştır. **DİKKAT:** Bu beyliklerden Karesioğulları (Balıkesir, Çanakkale), Candaroğulları (Kastamonu, Sinop), Saruhanogulları (Manisa), Aydınogulları (Aydın, İzmir), Menteşeoğulları (Menteşe yöresi), Pervaneogulları (Sinop) denizcilikle de ilgilenmişlerdir.

DİKKAT: I. Beylikler ile bu dönem arasındaki temel fark bu dönemin Anadolu Türklüğü için huzurun ve refahın bozulduğu, her açıdan sıkıntılı bir dönemdir. Türkler Doğuda Moğol, Batıda Bizans baskısına maruz kalır.